

АСАБЛІВАСЦІ ФАРМІРАВАННЯ І РАЗВІЦЦЯ ПАЛІТЫЧНАЙ КУЛЬТУРЫ БЕЛАРУСКАГА ГРАМАДСТВА

Пад палітыкай разумеецца дзейнасць – інстытуцыянальная і пазайнстытуцыянальная – індывідаў, груп, класаў, нацый, накіраваная на заваяванне, захаванне і выкарыстанне ўлады. Палітыка прысутнічае ўсюды, дзе ёсць у наяўнасці партыкулярны інтарэс, дзе існуюць класы і дзяржава. Свет палітыкі – складаны сацыяльны феномен, разнастайная сацыяльная сістэма са сваімі падсістэмамі: заканадаўчай, выканаўчай, партыйнай, выбарчай і інш. Сярод гэтых падсістэм важнае месца займае палітычная культура.

Абагульняючы некаторыя падыходы да палітычнай культуры ў айчынай і замежнай палітычнай навучы, яе можна вызначыць, на наш погляд, як сукупнасць гістарычных, адносна ўстойлівых і ўвасабляючых вопыт пакаленняў людзей, уяўленняў, устаноў, перакананняў, каштоўнасцей арыентацый, стэрэатыпаў і ўзораў паводзін, норм і інстытутаў, якія ўласцівы дадзенаму грамадству і праяўляюцца ў непасрэднай дзейнасці суб'ектаў палітычных стасункаў. Такім чынам, палітычная культура распаўсюджваецца на ўсе сферы палітычнага жыцця грамадства і ўключае культуру палітычнай свядомасці; культуру палітычных паводзін індывідаў, груп, класаў, нацый; культуру функцыянавання ў рамках дадзенай сістэмы палітычных інстытутаў. Усе гэтыя элементы палітычнай культуры ўзаемазвязаны і ўзаемаўплываюць адзін на аднаго.

Фіксуючы прынцыпы, нормы і інстытуцыянальныя механізмы ўзаемаадносін суб'ектаў палітыкі, палітычная культура тым самым забяспечвае ўзнаўленне палітычнага жыцця грамадства на аснове гістарычнай пераемнасці. Пры гэтым яна выступае як аб'ектыўная данасць, якая з'яўляецца не проста знешнім адлюстраваннем сутнасных рыс палітычнага працэсу, але і яго ўнутранай, арганічнай часткай. Уплецёная ў кантэкст існуючых грамадска-палітычных адносін, у структуру сацыяльнай дзейнасці, палітычная культура эвалюцыяніруе разам з гэтымі адносінамі, паколькі яе станаўленне і развіццё, як і культуры ў цэлым, – натуральна-гістарычны працэс. Такім чынам, палітычная культура – з'ява дынамічная, якая пастаянна змяняецца і развіваецца ў выніку ўплыву змен у эканаміч-

най, сацыяльна-палітычнай і духоўнай сферах, узнікнення новых умоў і рэалій, новага вопыту. У той жа час яна заўсёды захоўвае ўстойлівае ядро, якое забяспечвае пераемнасць у развіцці.

Спецыфіка палітычнай культуры таго ці іншага грамадства выклікана асаблівасцямі гістарычнага развіцця, структуры эканамічнай і сацыяльна-палітычнай сістэм, уплывам рэлігіі і традыцый, нацыянальным менталітэтам, пануючымі каштоўнасцямі арыентацыямі, устаноўкамі, стэрэатыпамі, геапалітычным становішчам і іншымі фактарамі.

Аktуальнасць даследавання палітычнай культуры абумоўлена тым, што яе паглыбленае вывучэнне з'яўляецца абавязковай умовай пазнання палітычнага жыцця любога грамадства, бо менавіта яна ў многім растлумачвае вытокі, характар і асаблівасці канкрэтнай палітычнай сістэмы, існуючы ў грамадстве палітычны рэжым, спецыфіку палітычнай дзейнасці і палітычных адносін. Такі аналіз мае і практычнае значэнне, бо дазваляе ацаніць развіццё палітычных працэсаў у тым ці іншым грамадстве; выявіць іх дынаміку і накіраванасць; вызначыць спецыфіку палітычнай культуры розных сацыяльных груп насельніцтва (субкультур і контркультур), пануючай палітычнай культуры дадзенага грамадства; прадбачыць на гэтай аснове ўспрыняцце і ацэнку з боку розных сацыяльных сіл прапановы і ажыццяўляемыя ўладай рашэнні і прагназаваць іх магчымыя палітычныя паводзіны. Без належнага вывучэння палітычнай культуры, яе ўзаемадзеяння з рознымі палітычнымі інстытутамі немагчыма скласці адэкватнае ўяўленне аб сутнасці палітычных рэалій і працэсаў, выявіць глыбінныя фактары і тэндэнцыі іх развіцця, а значыць, і правядзенне эфектыўнай і выніковай практычнай палітыкі.

Мэта артыкула – аналіз гістарычных асаблівасцей фарміравання і развіцця палітычнай культуры беларускага грамадства, яе сучаснага стану і ўплыву на палітычны працэс у краіне.

Канцэптuallyныя асновы сучаснай тэорыі палітычнай культуры першапачаткова пачалі фарміравацца ў 50–60-я гг. XX ст. у рамках амерыканскай паліталагічнай школы, прадстаўнікі

якой Г. Алманд і С. Верба выявілі, што аднолькавыя палітычныя інстытуты ў розных краінах функцыянуюць неаднолькава. У выніку быў зроблены вывад аб тым, што ў аснове гэтай з'явы ляжыць спецыфіка нацыянальных мадэлей палітычнай культуры, якія складваюцца пад уплывам гістарычных традыцый, цывілізацыйных, нацыянальных, рэлігійных, культурных, геаграфічных і іншых фактараў.

У далейшым значны ўклад у распрацоўку тэорыі палітычнай культуры ўнеслі амерыканскія вучоныя Л. Пай, У. Разенбаум, англічане Р. Роўз і Д. Каванах, французы М. Дзювержэ і Р.Ж. Шварцэнберг, нямецкі тэарэтык К. фон Бойме, галандзец І. Інглхарт і інш. У Рэспубліцы Беларусь тыя ці іншыя аспекты палітычнай культуры беларускага грамадства знайшлі адлюстраванне ў працах такіх вучоных, як У. Бабкоў, П. Бондар, А. Данілаў, Н. Канашэвіч, У. Левяш, Н. Скок, А. Сакалоўскі і інш. Аднак да нашага часу па дадзенай праблематыцы ў беларускім грамадстве адсутнічаюць сістэмныя, фундаментальныя даследаванні.

Даследуючы праблему фарміравання палітычнай культуры беларускага грамадства, уяўляецца метадалагічна апраўданым пачаць яе аналіз з асаблівасцей гістарычнага развіцця беларускага народа, у многім абумовіўшых спецыфіку складвання нацыянальнай мадэлі палітычнай культуры. Пры гэтым трэба мець на ўвазе, што са зменай прыярытэтаў у грамадскім развіцці дамінуючая палітычная культура таксама змяняе пэўныя змены, якія, аднак, не праходзяць хутка і аўтаматычна, паколькі ў дадзеным выпадку закранаюцца глыбока ўкараненыя палітычныя стэрэатыпы ў менталітэце народа або пэўных сацыяльных слаёў і груп грамадства. У сувязі з гэтым можна вылучыць некалькі найбольш важных фактараў, што сур'ёзна ўплывалі на фарміраванне якасных параметраў палітычнай культуры беларускага грамадства.

Перш за ўсё адзначым, што цэнтральнае геапалітычнае становішча этнічных беларускіх зямель паміж Усходам і Захадам, гэта значыць паміж дзвюма спаборнічаючымі канфесіямі – рымска-каталіцкай і ўсходне-праваслаўна-візантыйскай, уваходжанне ў розныя перыяды гісторыі ў склад Старажытнарускай дзяржавы, Вялікага Княства Літоўскага, Рэчы Паспалітай, Расійскай імперыі, СССР садзейнічала фарміраванню пэўнага сімбіёзу каштоўнасцей арыентацый і спосабаў палітычнага ўдзелу грамадзян, існаванню ў культуры беларусаў некалькіх, нярэдка ўзаемапаніруючых субкультур, што адлюстроўвалі не толькі розныя цывілізацыйныя і этнанацыянальныя, але і гісторыка-культурныя тыпы. Да іх можна аднесці:

- архаічны пласт старажытнаславянскай народнай культуры;

- традыцыйналісцкі пласт хрысціянскай славянскай культуры;
- сучасны пласт рацыянальнай заходняй культуры [1, с. 72].

Трэба адзначыць, па-першае, што асаблівае геапалітычнае становішча Беларусі на восі «Усход – Заход» абумовіла непасрэднае ўзаемадзеянне і проціборства розных культур, традыцый, рэлігійных светапоглядаў, дзяржаўных імкненняў. Гэта прыводзіла да размытасці меж паміж нацыянальнымі, канфесійнымі і культурнымі супольнасцямі.

Па-другое, для Беларусі характэрна панаванне на працягу доўгага часу абшчынных, калектывісцкіх пачаткаў супольнага ладу жыцця, прынцыпу групавой справядлівасці над прынцыпам індывідуальнай свабоды і самавызначэння, характэрнага для заходняй цывілізацыі, насцярожаныя адносіны беларусаў да прыватнай уласнасці і багацця наогул. Сацыяльная няроўнасць і раней, і цяпер даволі хваравіта ўспрымаецца ў беларускай народнай ментальнасці. Панаванне прынцыпаў калектывізму і сацыяльнай справядлівасці было выклікана экстрэмальнымі ўмовамі існавання ў зоне рызыкаўнага земляробства, доўгім захаваннем вясковай абшчыны, якую не змагла разбурыць да канца сталыпінская аграрная рэформа. Як вядома, у краінах Заходняй Еўропы разлажэнне вясковай абшчыны адбылося значна раней, а ў ЗША яе наогул не было. У той жа час патрэбна адзначыць, што ў рэальным жыцці калектывізм або індывідуалізм нельга даводзіць да крайнасцей. Абсалютызацыя калектывізму абмяжоўвае суверэнітэт асобы так жа, як абсалютызацыя індывідуалізму разбурае грамадства. Таму тут важна знайсці іх разумныя суадносіны.

Па-трэцяе, пры аналізе праблемы фарміравання палітычнай культуры Беларусі патрэбна звярнуць увагу на спецыфіку ўзаемадзеяння трох найважнейшых кампанентаў чалавечага жыцця: дзяржавы – грамадства – асобы, традыцый адносін да ўлады.

З канца XVIII ст. у выніку трох падзелаў Рэчы Паспалітай тэрыторыя Беларусі была ўключана ў склад Расійскай імперыі і, адпаведна, у логіку расійскай палітычнай гісторыі. На працягу многіх стагоддзяў у выніку пэўных гістарычных прычын моцная дзяржаўная ўлада Расіі была асновай сацыяльнага парадку, адыгрывала ролю абаронцы і гаранта стабільнасці. Тут фарміравалася своеасаблівае мадэль рэгулявання сацыяльна-эканамічных і палітычных адносін, у якой адсутнічалі сталыя структуры грамадзянскай супольнасці. Сацыяльная структура была заснавана на жорсткай сацыяльнай іерархіі з дакладным размеркаваннем на ўзроўні дзяржавы правоў, прывілей і абавязкаў сацыяльных груп. Індывід і грамадства ж выступалі як пасіў-

ныя суб'екты сацыяльна-палітычнага працэсу. Гэта значна адрознівала расійскае грамадства ад заходніх сістэм, заснаваных на эканамічным суверэнітэце вольных уласнікаў, іх праве ўдзелу ў палітычным жыцці грамадства, у вырашэнні дзяржаўных спраў.

У выніку асаблівай ролі дзяржавы ў жыцці расійскага грамадства тут сфарміравалася масавая псіхалогія, арыентаваная не на асабістую актыўнасць, а на дзяржаўны патэрналізм і патрабаванні ўраўняльнай роўнасці. Славынін заўсёды чакаў ад дзяржавы большага, чым француз або англічанін, і адносіўся да яе як крыніцы парадку і дабрабыту.

У адрозненне ад заходнееўрапейскай палітычнай культуры, характэрнымі рысамі якой сталі арыентацыя на кампраміс, прыкрытэ права, падпарадкаванне агульным правілам гульні, кансенсусныя тэхналогіі ўладарання, асталіся ўстойлівыя традыцыі ўзаемаадносін індывіда і ўлады, грамадства і дзяржавы ў рамках канстытуцыяналізму, для расійскай палітычнай культуры пераважнай рысай сталі амбівалентныя адносіны да ўлады. З аднаго боку, гэта ірацыянальны аўтарытэт улады, персаніфікаванае ўспрыманняе яе, харызматычныя арыентацыі, успрыманняе дзяржавы як галоўнай і вечавечнай каштоўнасці, гаранта стабільнасці і парадку. З другога боку – дуалізм улады і грамадства, пачуццё ўнутранай дыстанцыраванасці індывіда ад палітычнай улады, фармальныя адносіны да дзяржаўных норм, прававы нігілізм, арыентацыя на сілавую метаду вырашэння канфліктных сітуацый. Для беларускага народа на працягу стагоддзяў нацыянальнае, сацыяльнае і палітычнае насілле з боку дзяржавы (іншага народа) фактычна было неабмежаванае і безкантрольнае.

Асабліваць гістарычных умоў развіцця на беларускіх землях, сутыкненне розных палітычных дыскурсаў прывялі да ўзнікнення сацыякультурнага і палітычнага канфлікту, які адлюстравалі сутыкненне двух гістарычных тыпаў арганізацыі палітычнай прасторы – сацыяцэнтрыскага (усходняга) і персанацэнтрыскага (заходняга), або двух тыпаў палітычнай культуры – патрыярхальна-падданіцкага і актывісцка-падданіцкага (Г. Алмонд, С. Верба), якія адначасова прысутнічалі ў сацыякультурным кантэксце Беларусі і вызначалі яго амбівалентнасць.

У канцы XIX – пачатку XX ст. сітуацыя «сацыякультурнага расколу» ў розных яго мадыфікацыях (узаемаапаніруючыя палітычныя субкультуры, сістэмы каштоўнасцей, сацыяльныя групы) прывялі да канчатковага афармлення ў Расіі дзвюх культур – еўрапейскай ліберальнай культуры, праваднікамі якой выступалі вышэйшыя пласты грамадства і значная частка інтэ-

лігенцыі, і традыцыйная, што базіравалася на архаічных механізмах калектывісцкай масавай свядомасці, патрыярхальна-аўтарытарнага ўкладу жыцця. Ва ўмовах Беларусі гэта карціна дапаўнялася канфесійнай раз'яднанасцю. У перыяд Кастрычніцкай рэвалюцыі 1917 г. сацыякультурны раскол прыняў форму непрымырамага канфлікту паміж прыхільнікамі прыватнай ініцыятывы і прадстаўнікамі антыкапіталістычных каштоўнасцей, якія адпавядалі культурным стэрэатыпам, што фарміраваліся на працягу доўгага часу. Грамадзянская вайна з'явілася працягам гэтага канфлікту за выбар шляху развіцця Расіі – «западнаскага» або самабытнага, заснаванага на традыцыйных каштоўнасцях расійскага грамадства.

Вышэйадзначаны сацыякультурны канфлікт быў часткова пераадолены на карысць традыцыяналізму ў перыяд існавання СССР. Спецыфіка ўсходнееўрапейскага менталітэту праявілася ў найважнейшых рысах савецкай палітычнай культуры: абшчынасць трансфармавалася ў калектывізм, арыентацыя на ўладу і патэрналізм – у этатызм, персаніфікацыя ўлады – у правадырства, міфалагізаванасць стала асновай для веры ў светлае будучае, месіянства праявілася як уяўленне аб вядучай ролі СССР у сусветнай палітыцы. Такім чынам, існаваўшая ў дакастрычніцкі перыяд аўтарытарна-манархічная адметнасць падданіцкай палітычнай культуры змянілася ў савецкі час аўтарытарна-правадырскай яе разнавіднасцю. Носьбіт гэтага тыпу палітычнай культуры арыентуецца не на нормы закона, не на прынцыпы функцыянавання розных палітычных інстытутаў, а на волю правадыра, начальніка.

Адзначым, што доўгае панаванне аўтарытарных і таталітарных рэжымаў на этнічнай тэрыторыі Беларусі, перавага дзяржаўных форм рэгулявання грамадскага жыцця прыводзіла да абмежавання індывідуальнай волі, ініцыятывы і прадпрымальнасці, паніжэння пачуцця асабістай адказнасці і самастойнасці, фарміравання арыентацыі на патэрналісцкую дзяржаву і харызматычнага лідара. У выніку ахарактарызаваўнай спецыфікі гістарычнага развіцця беларускага народа ў яго нацыянальны менталітэт як важнейшы кампанент палітычнай культуры трывала ўвайшлі такія прынцыпы, як калектывізм, сацыяльная справядлівасць, талерантнасць, рацыянальны кансерватызм, які выявіўся ў непрыняцці радыкальных форм і метадаў палітычных пераўтварэнняў і палітычных дзеянняў.

Кароткі экскурс у гісторыю Беларусі дазваляе лепш зразумець праблемы, цяжкасці, супярэчнасці і тэндэнцыі станаўлення новага, актывісцкага (дэмакратычнага) тыпу палітычнай культуры. Пераход да эфектыўнай дэмакратычнай

палітычнай сістэмы немагчымы без пераадолення былой, аўтарытарна-правадырскай палітычнай культуры, якая ўсе яшчэ праяўляецца ў псіхалогіі і паводзінах шырокіх пластоў насельніцтва Беларусі. Разам з тым трэба адзначыць, што, ствараючы дэмакратычныя асновы жыццядзейнасці беларускага грамадства, не патрэбна, як паказвае гістарычны вопыт, слепа капіраваць заходнія мадэлі дэмакратычнага ўладкавання, а фарміраваць уласную нацыянальную мадэль дэмакратычнай дзяржавы з улікам традыцый народа, яго менталітэту, спецыфікі палітычнай культуры грамадства і г. д.

Аналізуючы праблему развіцця палітычнай культуры беларускага грамадства ў сучасных умовах, важна перш за ўсё выявіць аб'ектыўныя і суб'ектыўныя фактары, якія абумоўліваюць спецыфіку гэтага працэсу. Да іх можна аднесці наступныя.

Па-першае, ва ўмовах пераходнага грамадства глыбокі сацыяльна-эканамічны крызіс 90-х гг. XX ст., узмацненне сацыяльнага расслаення, ломка прывычных асноў жыццёўладкавання, зніжэнне ўзроўню жыцця і стабільнасці сацыяльнага становішча, неабходнасць адаптацыі да перамен, новых умоў і парадку прывяло многіх людзей да расчаравання ў дэмакратычных каштоўнасцях і ідэалах.

Па-другое, пераход грамадства з аднаго якаснага стану ў іншы суправаджаўся не толькі карэнным пераўтварэннем сацыяльна-эканамічных і палітычных адносін і інстытутаў, але хваравітай і супярэчлівай ломкай светапоглядных асноў грамадства, былой сістэмы каштоўнасцей, арыентацый, устаноў, норм і ідэалаў. У выніку пэўныя асновы былой палітычнай культуры былі аслаблены або разбураны, а новая яшчэ не сфарміравалася, паколькі на яе развіццё і асваенне патрэбны доўгі час. Усё гэта прыводзіла да экзистэнцыяльнага і светапогляднага вакууму, нігілізму, песімізму, апалітычнасці, фарміраванню, па трапным выказванні расійскага вучонага і палітыка Г. Папова, эфекту «поўнага плюралізму ў адной галаве» ў значнай часткі насельніцтва.

Па-трэцяе, важнай характарыстыкай палітычнай культуры канкрэтнага грамадства з'яўляецца ступень яе гамагеннасці, або аднароднасці. Сярод прычын, якія выклікаюць неаднароднасць палітычнай культуры, можна назваць аб'ектыўную сацыяльную стратыфікацыю грамадства і неаднароднасць палітычных структур. Яны параджаюць спектр патрэбнасцей і інтарэсаў груп і асоб, якія, у сваю чаргу, па-рознаму фарміруюць элементы іх палітычнай культуры. Гэта азначае, што ў кожным грамадстве могуць існаваць адначасова некалькі палітычных культур: пануючай, або агульнай палітычнай культуры, субкультуры, контркультуры. Дыферэнцы-

яцыя палітычнай культуры можа засноўвацца на сацыяльна-класавых, рэлігійных, нацыянальных і іншых адрозненнях паміж сацыяльнымі супольнасцямі і асобнымі людзьмі. У выніку адны і тыя ж палітычныя ўстаноўкі, каштоўнасці-нарматыўныя арыентацыі і ідэяна-палітычныя прынцыпы ў розных людзей і сацыяльных груп у канкрэтных палітычных паводзінах праяўляюцца па-рознаму.

Для сучаснай Беларусі, у адрозненне ад савецкага перыяду, калі сфарміравалася адзіная для ўсяго грамадства палітычная культура, характэрна наяўнасць, нараўне з дамінуючай палітычнай культурай, шэраг субкультур і контркультур, узнікшых у сілу ўзмацнення сацыяльнай дыферэнцыяцыі грамадства, з'яўлення новых сацыяльных груп (прадпрымальнікаў, фермераў і інш.), фарміравання шматпартыйнасці, ідэалагічнага плюралізму і г. д.

У прыватнасці, своеасаблівасць палітычных субкультур па ўзроставай прыкмеце праяўляецца ў Рэспубліцы Беларусь у ступені палітычнай актыўнасці, прыхільнасці і падтрымцы палітычных партый у залежнасці ад іх ідэалагічнай арыентацыі. Так, ступень даверу да іх розных узростаў груп размяркоўваецца па своеасаблівай дзве, павёрнутаі сваімі канцамі ўверх. Дзве верхнія кропкі на ёй, размешчаныя на крайніх полюсах, займаюць прадстаўнікі самай маладой і самай сталай з узростаў груп. Найбольшая колькасць прыхільнікаў палітычных партый сканцэнтравана ў самай паважнай па ўзросце групе грамадзян, чый узрост перавышае 60 гадоў (яны звычайна схільны падтрымліваць «левыя» партыі), а другое месца па дадзеным паказчыку належыць самай маладой узроставай групе, чый узрост складае менш чым 20 гадоў (тут пераважаюць прыхільнікі цэнтрэцкіх і правых партый). Аб палітычных перавагах моладзі сведчаць, у прыватнасці, вынікі сацыялагічных даследаванняў, праведзеных аўтарам артыкула сумесна з дацэнтамі кафедры паліталогіі і права БДПУ Н.В. Паўлавай і Г.І. Сцяпанавым, у шэрагу дзяржаўных і недзяржаўных ВНУ краіны. Большасць з апытаных студэнтаў (23,95 %) падтрымліваюць партыі ліберальна-дэмакратычнай накіраванасці, 22,6 % – партыі сацыял-дэмакратычнай арыентацыі, 10,3 % – нацыянальна-дэмакратычныя партыі. Нізкі рэйтынг у камуністычных партый. Ім сімпатызуе ўсяго толькі 3,2 % рэспандэнтаў [2, с. 14–15].

Такім чынам, можна канстатаваць, што ў Беларусі, якая перажывае складаны перыяд сістэмнай трансфармацыі грамадства, назіраецца мазаічнасць, неаднароднасць, зменлівасць, няўстойлівасць ідэнтыфікацыі і самаідэнтыфікацыі па ідэалагічнай прыкмеце, існуюць розныя ярлыкі, якія маюцца ў палітычных культу-

рах свету. І гэта, на першы погляд, натуральна: былая палітычная культура, характэрная для савецкага грамадства, у значнай ступені размыта, шматлікія яе каштоўнасці і ўстаноўкі страцілі актуальнасць, асабліва для маладога пакалення. Фарміраванне новага тыпу палітычнай культуры, як ужо адзначалася, патрабуе дастаткова доўгага часу.

Найўнасць у грамадстве мноства палітычных субкультур можа аказацца вытокам дэстабілізацыі грамадска-палітычнага жыцця. Часам асобныя субкультуры настолькі адрозніваюцца ад агульнай палітычнай культуры, што могуць разглядацца ў якасці самастойных контркультур. У выніку складанай пабудовы сацыяльнай структуры сучаснага грамадства задача пераадолення мноства палітычных субкультур уяўляецца нерэальнай. У той жа час неабходна дасягнуць поўнай сумяшчальнасці розных субкультур, а таксама згоды ўсіх сацыяльных груп па карэнных пытаннях жыццядзейнасці грамадства. Немалаважнае значэнне ў гэтым плане маюць такія рысы менталітэту беларускага народа, як разважлівасць, талерантнасць, улік меркавання іншых, што абумовіла, у адрозненне ад шэрага іншых былых савецкіх рэспублік, эвалюцыйны характар развіцця палітычнага жыцця Беларусі ў складаны пераходны перыяд, адсутнасць у ёй глебы для шырокага развіцця радыкальных палітычных рухаў.

Такім чынам, фарміраванне палітычнай культуры сучаснага беларускага грамадства павінна ажыццяўляцца ў цеснай сувязі з дзяржаўнай ідэалогіяй, якая выпрацоўвае сукупнасць мэт, каштоўнасцей і арыентацый сацыяльна-палі-

тычнага развіцця краіны, да якіх могуць апелываць індывіды. Прэзідэнт Рэспублікі Беларусь А.Р. Лукашэнка справядліва адзначыў, што «дзяржаўная ідэалогія – гэта не вынаходства камуністаў, а атрыбут, уласцівы любой дзяржаве. Усе дзяржавы і ва ўсе часы абапіраліся і абапіраюцца на ідэалагічныя прынцыпы, якія ў канцэнтраваным выглядзе адлюстроўваюць асноўныя каштоўнасці свайго грамадства, мэты яго развіцця» [3]. Дзяржаўная ідэалогія заклікана істотна аптымізаваць працэс палітычнай сацыялізацыі насельніцтва Беларусі, асабліва маладога пакалення, садзейнічаць фарміраванню новага тыпу нацыянальнай дэмакратычнай палітычнай культуры.

ЛІТАРАТУРА

1. Канашевич, Н.М. Политика. Идеология. Менталитет: курс лекций / Н.М. Канашевич. – Могилев: МГУ им. А.А. Кулешова, 2003. – 128 с.
2. Зенченко, В.А. Политическая культура студенческой молодежи в условиях становления гражданского общества: пособие / В.А. Зенченко, Н.В. Павлова, Г.И. Степанов. – Минск: БГПУ, 2006. – 35 с.
3. Советская Белоруссия. – 2003. – 28 марта.

SUMMARY

The article is devoted to the essence of the political culture, its place and role in the political life of the society. The historical process of formation and development of the Belarusian society, geographical, socio-economic, mental and other factors that determine its specific features are analyzed. The author shows the current trends of political culture under the influence of social relations in the Republic of Belarus, substantiates the importance of optimization of the process of political socialization of citizens.

Паступіў у рэдакцыю 02.03.2010 г.

УДК 32.001.342.7

С.І. Сіманюўскі,

кандыдат філасофскіх навук, дацэнт кафедры паліталогіі БДУ

ІНСТЫТУЦЫЯЛІЗАЦЫЯ ВУЧЭБНАЙ ДЫСЦЫПЛІНЫ «ПРАВЫ ЧАЛАВЕКА»

Праблема навучання правам чалавека ў канцы XX – пачатку XXI ст. набыла надзвычайную ролю і з'яўляецца ў вышэйшай ступені актуальнай.

Стварэнне ў 1945 г. Арганізацыі Аб'яднаных Нацый адзначыла сабой новы этап у гістарычным развіцці сусветнай супольнасці. Прыняўшы Статут гэтай арганізацыі, краіны-ўдзельніцы вырашылі аб'яднаць свае намаганні для таго, каб пазбавіцца ад наступстваў войнаў, садзейнічаць умацаванню міру і бяспекі народаў, паважаць роўнасць вялікіх і малых нацый, абараняць правы і свабоды чалавека. У ім былі замацаваны мэты і ідэалы, агульныя для ўсіх

народаў свету. Новае аб'яднанне народаў, падкрэсліваецца ў дакуменце, заклікана зацвердзіць веру ў асноўныя правы чалавека, у вартасць і каштоўнасць чалавечай асобы.

З гэтага часу, па сутнасці, пачынаецца працэс фарміравання новай галіны сацыяльна-гуманітарных ведаў і спецыяльнай вучэбнай дысцыпліны, якая адлюстроўвае правы і свабоды чалавека як складаную сацыякультурную, філасофска-маральную, палітычную і прававую з'яву. Генеральная Асамблея ААН 10 снежня 1948 г. прыняла Усеагульную дэкларацыю, у якой заклікала ўсе дзяржавы да таго, каб яны спрыялі распаўсюджванню ведаў аб правах